

Hol lakik a madár? Odúépítési tapasztalatok

A Magyar Madártani Egyesület első polgári szolgáltatójaként 1991-ben egyik fő feladatomban az erdei odútelepek ellenőrzése és javítása volt. Megtetszett ez az egyszerű, változatos, mégis nagyon hasznos tevékenység. Az akkoriban alakult Castanea Környezetvédelmi Egyesület szellemiségének megfelelően hulladékhasznosításként is végezhető, ha másra nem jó deszkadarabokat, bádoghulladékot, drótot építünk egybe madárlakásként.

Nagy élmény volt már többször is családokkal, gyerekekkel közösen gyakorolni ezt a vidám elfoglaltságot, ezért örömmel segítek másoknak is ezzel a kis összefoglalóval.

*

A legfontosabb: minden madár magától tud enni, és magától tudja, mi a jó neki.

De: ha már kivágta valaki a nagyobb fákat, és csak vékonyka maradt, a madarak se tudnak hol lakni! Mit kell tehát tennünk? Etetnünk? Nem! Madárlakást készítünk!

Második legfontosabb (ez minden más munkára is érvényes!): ne tegyünk tönkre szép nagy darab anyagokat egy kis valamiért, inkább keressünk maradék anyagot. Hulladékból kitűnő és változatos madárodúkat készíthetünk. Mindegyik más lesz, kipróbálhatjuk teremtetőnket, találékonyságunkat, ügyességünket. És a sokféle odút is, hátha valamelyik forma jobban tetszik a madárkának.

És a harmadik: ha éppen beszorulunk a lakásba, vagy kiszorulunk onnan, lássunk neki, hamar kész egy-egy madárlakás. Hulladék anyag, hulladék idő...

A néhány szükséges szerszám: jó fűrész (leginkább róka fark), fúró(gép) egy vékonyka és egy vastag fúrószárral, csavarhúzó, íves oldalú ráspoló, íves élű véső vagy keskeny pengéjű kis fűrész (bicskán is szokott lenni). Meg sok csavar, a deszka vastagságától függő méretben, általában 4,5x45mm hosszú elég. És odúként 2 db szemescsavar a felfüggesztő dróthoz. Ha simára szeretnénk az odú külsejét, kell egy kis szeletke erősebb csiszolóvászaron is.

Az odúméretekről a madarászok készítettek táblázatokat. Érdekes, minden országban másféleképpen. A legkedvesebb ajánlás Herman Ottó madaras könyvében olvasható: minden méretet a kezünkhöz viszonyít, arasznyi, tenyérnyi, ujjnyi, sőt begörbített ujjnyi a mértékegysége. (Persze az angol és amerikai is kézzel-lábbal mérícskél...)

Erdőben néha egy fában is több odú van a harkályok jóvoltából, ezért ne sajnáljuk, tegyünk ki minél több odút a környék fáira. Évek során fokozatosan is növelhetjük a darabszámot, ahogy odaszoknak a madarak, és haladunk a készítéssel. A táblázatokban kihelyezési magasságok is vannak, de a cinegék ez nem érdekli, szinte bármilyen lyukba befészkelnek, még a járdán lévő aknafedlap lukjába is! (Láttam!) Ne kockáztassunk tehát a magasba mászással, elég csak egy háztartási létra.

Odúformák: deszkából leginkább négyszögletes dobozt tudunk csinálni. (Az új divatú háromszög-csúcsú nem gazdaságos.) A tető vagy előre lejt (ez logikus, de a madárkára csurgatja a vizet), vagy hátra (ennek vizét a fatörzs megakaszthatja hátul), kivételesen valamelyik oldalra, vagy mindkettőre is lejtethetjük. Ennek megfelelően lesz két téglalapunk, és két ferdére vágott négyszögünk. Mégegy kisebb téglalap az aljához kell, egy nagyobb meg a tetejéhez, ami pár centit körben túllóg a dobozon.

Részletmegoldások: ha keskeny a deszka, összerakhatjuk szélforgószerűen is a négy lapot, hogy a sarkokon egy-egy deszkavastagságot nyerjünk a belső térben. Ennél is keskenyebb deszkákat segédlecekkal is összeerősíthetünk a sarkokon, vagy belül (ettől a belső tér szűkebb lesz), vagy kívül, a deszkaélékhez csavarozott 4 léccel. Sajnos ahogy az erdőből fogynak a nagy fák, már csak 12 cm széles deszkát lehet kapni. A régi pajták oldala, padlások borítása még sokszor 20-25cm széles deszkából volt, és jól ki is száradt. Nagy kincs ez, nehogy kidobjuk vagy elégezzük! A fatörzsből szeletelt deszkák szélső, részben kerges példányai is jók odúhoz, csak a hullámos széleiket kell

lefűrészelni. Néha egészen szélesek is találunk hulladékrakásokban, ezekből vagy nagy odút készíthetünk, vagy tovább darabolva kisebbeket.

Szokásosan minden famunkánál az eredeti függőleges szálirányban használjuk fel a fadarabokat, még arra is figyelhetünk, melyik volt a teteje, melyik az alja a fának. Ezt a göcsök árulják el: az ághelyek bentről kifelé emelkedni szoktak, az évgűrűk hajlása mutatja a fa eredeti belső-külső oldalát. Néha ettől is eltérhetünk, és vízszintes szálirányban rajhatjuk be a deszkákat, ha úgy jön ki jobban az anyag. Mert a hulladékkal se bánjunk pazarlóan, osszuk be jól, hogy a lehető legtöbb kijöjjön belőle. Általában fenyődeszkákat találunk, ebből aránylag könnyű dolgozni, ha keményebb a fa, tartósabb, nehezebb, és fárasztóbb vele a munka. Egészen puhafából viszont nem sokáig tart a nagy mű, hamarabb elkorhad.

Szerencsés úgy választani az előlapot, hogy megfelelő helyen legyen egy nagyobb ághely rajta, amit szépen körbevészhetünk, vagy kis fűrészszel kiejthetünk, és így kapunk egy madárnak megfelelő lukat. Ezt a nyílást gyönyörű simára csiszoljuk körbe, hogy élvezet legyen ki-be suhanni rajta!

Összeépítésre jó lehet a szegelés is, de az könnyen elrepszti a fát. Ha a lapokra merőleges csavarhelyeket a szélektől kb. 13mm-re előfúrjuk, már nincs ilyen veszély, és a lapok élébe is baj nélkül betekerhető a csavar. Süllyesztett csavarfejeknek mélyítsük ki a vastag fűrészszárral a kis lukakat. A tetőre egy másik mesterember után maradt „szemétből”, bádoglemezből tegyünk védőburkolatot, az nagyon sokáig eltart. Ha találunk még sík, nagy méretű cserepet, az is jó, csak nehezebb, és alája ajánlatos fából is tetőt tenni, hogy ne csöpögjön lecsapódott pára szegény madárkákra.

Felakasztáshoz a legjobb a bontott szőlőkordon-huzal, amit még ujjal vagy fogóval meg tudunk hajlítani. A két végére formált hurok akasztható a szemescsavarokba, így nem kell az élő fa ágát levágni, ahová az odút tesszük. Elég kb. fél méteres drótdarab.

Kicsit talán meghosszabbítható az odú élettartama külső lenolaj kenéssel.

Eddig minden kihelyezett odúmban költöttek madarak, néhányban pelét is láttam, egyszer egyikbe darazsak költöztek egy időre. A harkály két odúnak a nyílását kibővítette. Ez ellen vastagított odúbejárattal lehet védekezni, amit fából vagy fémlapból készítenek. Régi soproni lapban egész hosszú csövet ajánlottak, amivel a verebek is kizárhatók, bár ők is védett madarak.

Mielőtt magunknak házat építünk, gondoskodjunk a kismadarakról! Az ágakon fészkelőknek is kedvezzük az ágvillák meghagyásával, sűrű élősvényekkel, dús bokrokkal.

Jó munkát kívánok! Hárs Olivér